

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА
МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ
В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 42

Заснований в 1996 році

Рівне – 2009

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць.

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 42. — Рівне: РДГУ, 2009. — 186 с.

Збірник наукових праць містить статті з проблем викладання мов і літератур світу, а також з теорії і методики виховання, професійної орієнтації, розвитку та навчання учнів і студентів.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, вихователів, практичних працівників освіти, керівників дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Пальчевський Степан Сергійович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Заступник головного редактора:

Янцур Микола Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний секретар) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, дійсний член АПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

Вербець Владислав Володимирович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Воробйов Анатолій Миколайович – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Карпенчук Світлана Григорівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Литвиненко Світлана Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Малафійк Іван Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павлютенков Євген Михайлович – доктор педагогічних наук, професор (Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти);

Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор (Національний університет “Острозька Академія”);

Поніманська Тамара Іллівна – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Савчин Мирослав Васильович – доктор психологічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

Терещук Григорій Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Тернопільський національний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

Тищук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Ямницький Вадим Маркович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 4 від 27.11.2009 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 09 — 01.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2009

Серед найбільш обговорюваних питань – чи може комунікативний метод застосовуватися на усіх етапах навчання; чи потребує він повної відмови від граматичного навчального плану; чи варто його переглянути та адаптувати; наскільки він підходить викладачам, які не є носіями мови, і як він може використовуватися у випадку, якщо учням необхідно опрацювати граматичний тест.

Висновки. Таким чином, ми розглянули прийом Storytelling (розказування історій), створений Блейном Реєм, в основі якого лежить метод природовідповідності Джеймса Ашера та гіпотези природного підходу Стівена Крашена. Всі вищезазначені прийоми та методи складають комунікативну методику навчання, яка на сучасному етапі розвитку методики викладання іноземних мов є найпоширенішою, адже цьому сприяє діяльність Ради Європи. Саме на основі принципів комунікативного навчання побудований у 2003 році проект «Загальноєвропейські компетенції володіння іноземною мовою. Вивчення, викладання, оцінка» («Common European Framework of Reference: Learning; Teaching, Assessment») [6].

ЛІТЕРАТУРА

1. Салістра І.Д. Очерки методов обучения иностранным языкам/И.Д. Салістра. – М.: Высшая школа, 1966. – 252 с.
2. Ellis R. The Study of Second Language Acquisition. OUP. – Oxford, 1994.
3. Jeremy Harmer. The practice of English Language teaching. New edition. – London and New York: Longman Group UK Limited, 1991. – 296 p. – Longman handbooks for language teachers.
4. John McRae, Roy Boardman. Reading between the lines. – Great Britain: Cambridge University Press, 1984. – 120 p. – Integrated language and literature activities.
5. Krashen, Stephen D.. Principles and Practice in Second Language Acquisition. English Language Teaching series. – London: Prentice-Hall International (UK) Ltd, 1981. – 202 p.
6. http://en.wikipedia.org/wiki/Common_European_Framework_of_Reference_for_Languages

Резюме. В статті описані передумови виникнення комунікативного підходу к обучению иностранного языка, который стал основой многих методов, в частности, метода TPR (Total physical response) Джеймса Ашера. Объединив идеи Ашера с гипотезами преподавания Стивена Крашена, педагог Блейн Рэй создал свой метод преподавания.

Ключевые слова: комунікативний метод, TPR (Total physical response) метод – метод природосоответствия, период тишины, гипотезы С.Крашена, storytelling метод (метод рассказывания историй).

The summary. In this article the author describes origin of communicative approach to the foreign language teaching, which is the base of many methods, including Total physical response method of James Asher. Combined ideas of Asher and teaching hypothesis of Stephen Krashen, educator Blaine Ray created his own method of teaching.

Key words: communicative method, TPR (Total physical response) method, silent period, Stephen Krashen's hypothesis, Storytelling method.

Одержано редакцією 05.10.2009 р.

УДК: 371.3 (07) : 811.111

О.В. КОРЖЕНЕВСЬКА

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ УЧНІВ – ВАЖЛИВИЙ ФАКТОР ІНТЕНСИФІКАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Резюме. Стаття присвячена ролі самостійної роботи учнів в навчальному процесі. Особливостям її організації на різних ступенях навчання, а також ролі вчителя в організації цього виду роботи. Зміна змісту навчального матеріалу і способів його опрацювання вимагає і зміни характеру діяльності вчителя.

Ключові слова: самостійна робота, самостійна діяльність, мотивація, навчальний процес, мовні уміння та навички.

Самостійна робота учнів, як один із видів діяльності при вивченні іноземної мови, має велике значення в сучасній методиці викладання іноземних мов. Вона є ефективним засобом активізації учня на уроці, розвитку його вмінь та навичок. Розглядаючи специфіку самостійної роботи з іноземної мови в середній ЗОШ, необхідно насамперед з'ясувати поняття «самостійна діяльність» і «самостійна робота» учнів.

В умовах класно-урочної системи навчання іноземної мови самостійна діяльність учня – це його навчально-комунікативна мовна діяльність, засобом організації якої є самостійна робота. Самостійна діяльність учнів – важливий компонент процесу навчання. У шкільні роки розвиваються і вдосконалюються пізнавальні інтереси учнів, формуються навички самостійної роботи, з'являється потреба у дальшій самоосвіті.

Пізнавальна самостійність учнів формується, головним чином, у процесі їхньої самостійної роботи. У самостійній роботі неодмінно поєднуються самостійна думка учнів із самостійним виконанням розумових і фізичних дій. Вона організується так, що учні працюють без участі вчителя, але під його безпосереднім керівництвом. Самостійна навчальна діяльність – проміжна ланка між шкільним навчанням і самоосвітою. Вона передбачає високий рівень пізнавальної потреби і активну пізнавальну діяльність учнів.

Самостійну діяльність школярів можна розглядати в загально дидактичному і методичному аспектах. Перший підхід дає можливість виділити найбільш загальне та істотне, другий – розкрити специфіку самостійної роботи учнів при вивченні відповідного навчального предмета. [2]

Говорячи про необхідність підвищення ролі самостійної роботи з іноземної мови учнів середньої школи, слід зазначити, що навчити мови не можна. Мови можна тільки навчитися. Це і зрозуміло: оволодіти мовою – значить навчитися автоматизовано використовувати мовні засоби у мовленні, автоматизми (навички) можуть бути сформовані тільки за умови активної навчальної діяльності самого учня. Як би вчитель добре не пояснював особливості мовного матеріалу, учень не оволодіє мовним матеріалом, не набуде потрібних умінь і навичок, поки сам не виконає достатньої (і досить великої) кількості вправ. Роль вчителя полягає в тому, щоб зробити навчальну роботу учнів цілеспрямованою, полегшити їм шлях до оволодіння матеріалом. Полегшити, але не підміняти своєю активністю вольову, зосереджену, наполегливу роботу учня, без якої оволодіння мовою неможливе.

Під самостійною роботою з іноземної мови слід розуміти таку форму організації навчальної і мовної діяльності учнів, при якій під керівництвом учителя і за його завданням (інструктажем) на уроці або поза ним учні самостійно здійснюють послідовний цикл навчальних дій, спрямованих на оволодіння відповідним матеріалом або формування мовних умінь. Це є своєрідною підготовкою учнів до організованої вчителем навчально-комунікативної діяльності, у процесі якої змінюється структура їх психічної діяльності і реалізується мета навчання іноземної мови учнів відповідного віку.[1]

Самостійна робота – це особливий вид навчальної діяльності, який характеризується певними зовнішніми (формальними) та внутрішніми (змістовими) ознаками. Зовнішніми, або організаційними, ознаками самостійної роботи учнів є опосередковане керівництво вчителя (постановка завдання, надання допомоги, здійснення контролю) та відсутність його безпосередньої участі в роботі. До внутрішніх, або процесуальних, ознак відноситься активність учнів, яка виявляється у напруженості їх навчальної діяльності, в їх розумових, вольових та фізичних зусиллях, спрямованих на досягнення конкретної мети, отримання результатів, та різноманітна структура навчально-пізнавальної діяльності учнів (наявність репродуктивних, наслідувальних та творчих елементів діяльності, організованих у певній послідовності). Самостійна робота виконується у спеціально відведений час, для неї характерна різноманітність організаційних форм, наявність конкретних результатів, виражених у певній (усній, письмовій, комбінованій) формі.

Самостійна робота відіграє важливу роль у вирішенні завдань навчально-виховного процесу з іноземної мови. Вона сприяє:

- збільшенню реального часу мовної та мовленнєвої практики кожного учня;
- вдосконаленню управління процесом навчання;
- посиленню індивідуалізації навчання;
- здійсненню диференційованого підходу до навчання;
- активізації навчальної діяльності;
- підвищенню мотивації навчання.

Самостійна робота учнів має велике виховне значення, оскільки методично правильно організована самостійна робота сприяє вихованню таких важливих якостей особистості та рис характеру як вдумливість, наполегливість, ініціативність, акуратність, відповідальність.[3]

Самостійна навчальна діяльність розвиває та вдосконалює такі пізнавальні процеси як увага, сприйняття, пам'ять, різні види мислення, уява, а також почуття та воля Особистості. Індивідуалізація та диференціація навчання за допомогою самостійної роботи дозволяє вирішувати проблеми розвитку здібностей учня, створювати внутрішні мотиви вивчення іноземної мови, сприяє його самоусвідомленню та саморегуляції.

Самостійна робота при вивченні іноземної мови передбачає формування в учнів спеціальних навчальних умінь. До них можна віднести:

1. Вміння сприймати і точно розуміти завдання та інструкції до самостійної роботи. Вміння працювати за алгоритмом навчальної діяльності.
2. Вміння розуміти символіку спеціальних дидактичних засобів для самостійної роботи.
3. Вміння здійснювати самоконтроль, самокорекцію та самооцінювання власної самостійної діяльності.
4. Вміння контролювати, виправляти та оцінювати діяльність партнера з самостійної роботи.
5. Вміння користуватись опорами для самостійної роботи різних типів та видів.
6. Вміння користуватись словником, довідниками, посібниками.
7. Вміння добирати адекватні допоміжні засоби для виконання завдання в режимі самостійної роботи.
8. Вміння самостійно планувати свою роботу.
9. Вміння самостійно створювати різноманітні засоби для виконання завдання в режимі самостійної роботи (опори виконання завдання, алгоритми діяльності, ключі для перевірки тощо).

Формування цих та інших, не менш важливих, умінь самостійної роботи учнів зумовлене спеціальними особливостями даного виду навчальної діяльності, його складністю та неоднозначністю, і потребує певних зусиль з боку як учителя, так і учнів. Разом з тим сформовані і розвинуті спеціальні вміння самостійної роботи значною мірою сприяють вирішенню практичних, виховних та загальноосвітніх цілей навчання як іноземної мови, так і інших предметів шкільної програми.

Виходячи з сказаного вище, ми можемо виокремити наступне:

1. Самостійна робота учнів – важливий етап на шляху реалізації мети навчання; при цьому метою процесу навчання є не просто правильна зовнішня реакція учнів, а зміна структури психічної діяльності (доповнення її новими елементами), зміна її стану.

2. В організації самостійної роботи учнів ведуча роль належить учителю, який завчасно планує самостійну роботу учнів, продумує її організаційну і змістовну сторони, організовує і стимулює самостійну діяльність учнів і, нарешті, контролює її.

Відомо, що специфіка іноземної мови потребує постійного формування і вдосконалення мовних умінь і навичок учнів у школі і особливо після її закінчення. У зв'язку з цим самостійна робота школярів набуває особливого значення. Вона сприяє виробленню звички систематично з максимальною продуктивністю працювати над мовою у відведений для занять час, продовжувати вивчення мови поза школою за допомогою різних посібників, підручників, технічних засобів, телебачення тощо. [4]

У багатьох дослідженнях експериментального характеру доведено, що індивідуальні форми організації самостійних робіт різних рівнів складності, які вимагають різної повноти знань, глибини узагальнень і висновків, різноманітних розумових і практичних дій, мають більші освітні можливості порівняно із звичайними завданнями фронтального характеру.

Передові вчителі іноземних мов нашої країни основну увагу приділяють організації мовної практики учнів. Близько 70% усього навчального часу вони відводять на проведення різних тренувальних комунікативних вправ.

Відомо, що участь у реальному мовному спілкуванні можлива тоді, коли увага учнів спрямована не стільки на форму мовлення, скільки на його зміст. Найбільш сприятливі умови для цього створюються в результаті організації різних форм самостійної мовної діяльності учнів на уроці.

Самостійна робота учнів на уроках з іноземної мови проводиться частіше, ніж з інших навчальних предметів, оскільки цього потребує специфіка навчального предмета. Проте, як показує аналіз уроків, самостійна робота проводиться ще недостатньо. Та й форма і зміст її проведення мало чим відрізняється від самостійної роботи учнів вдома.

Як правило, на уроках практикується лише самостійне читання іноземних текстів. Інші види самостійних вправ з розвитку різних видів мовної діяльності проводяться рідко. Учнів не озброюють методами і прийомами самостійно здобувати мовні вміння і навички та працювати над мовою, через що значна частина учнів у багатьох випадках не спроможна самостійно виконати ті чи інші завдання вчителя. В результаті з кожним уроком нагромаджується кількість не виконаних учнями завдань, ускладнюється засвоєння іноземної мови, знижується інтерес до її вивчення. За таких умов, природно, не можна досягти високої ефективності навчання.

Істотним недоліком у навчанні іноземної мови учнів старших класів є також те, що воно здійснюється без достатнього врахування їх вікових особливостей.

Відомо, що характерною особливістю учнів старших класів є прагнення до активної самостійної навчальної і трудової діяльності. Ця риса характеру старшокласника не завжди враховується при організації процесу навчання іноземних мов. Тому і зараз ще дуже обмежені роль і питома вага самостійної роботи учнів над мовою. Тим часом ця методична форма організації навчального процесу необхідна не тільки для підвищення ефективності уроку, але й для подальшої самоосвіти учнів.

Необхідність широко застосовувати самостійну роботу учнів у процесі навчання іноземної мови в старших класах підтверджується також аналізом індивідуально-психологічних особливостей учнів старшого шкільного віку.

Диференціація й індивідуалізація самостійної роботи дає можливість:

- 1) розвивати пізнавальні здібності і мовні вміння всіх учнів з урахуванням їх здатності до навчання іноземної мови;
- 2) актуалізувати високу здатність до навчання в тих учнів, у яких вона є;
- 3) запобігати відставанню невстигаючих учнів.

Проте досягти цього можна лише в тому разі, коли вчитель добре знає досягнутий його учнями рівень навченості, їхні потенціальні можливості, мотиви учіння, фактичну готовність до сприйняття і засвоєння нових знань. Тому важливою умовою ефективності самостійної роботи учнів є її контроль з боку вчителя на всіх етапах. Водночас слід зазначити, що індивідуалізація самостійної роботи зовсім не веде до зменшення ролі і значення колективної діяльності. Більше того, вона вимагає колективної діяльності. [2]

На початковому ступені навчання іноземної мови самостійна робота не лише можлива, але й необхідна. Особливості її організації та проведення виявляються у часі, який для неї відводиться вчителем, в характері завдань. Враховуючи психофізіологічні особливості молодших школярів, не слід відводити для самостійної роботи більше 5-10 хвилин на уроці, хоча ця кількість часу може варіюватись відповідно до конкретних дидактичних умов. На молодшому ступені найчастіше використовується парна, індивідуально парна та групова самостійна робота як така, що найповніше задовольняє потреби дітей у спілкуванні, в різноманітності видів роботи тощо. Здатність молодших школярів легко й точно наслідувати зразки мовлення та мовленнєву поведінку дозволяє проводити самостійну роботу копіюючого, реконструктивного та частково варіативного типу. Дидактичні засоби для самостійної роботи повинні поєднувати вербальні та ілюстративні компоненти, вводити зразки мовлення у графічній і в звуковій формах, обов'язково містити ключі для само-взаємоперевірки та виправлення.

Це особливо важливо для навчання безпомилкового мовлення, адже помилки, що виникають на початковому ступені вивчення іноземної мови і "втручаються" у мовні механізми, надзвичайно важко виправити в подальшій роботі.

На середньому ступені вивчення ІМ питома вага самостійної роботи як форми навчання зростає. Це зумовлено психофізіологічними особливостями підлітків у формуванні їх особистості. Завдяки можливостям, які задаються самостійною роботою для збільшення реального часу практики у мовленні для кожного учня, залучення додаткових джерел пізнавальної інформації, формування певних навчальних умінь (планування, дії за алгоритмом, різних розумових дій з матеріалом, само- та взаємоконтролю тощо), вчитель може інтенсифікувати навчальний процес з іноземної мови. Широко застосовуються такі форми самостійної роботи як індивідуальна, індивідуально-парна, індивідуально-групова, колективна, що можна пояснити великим потягом підлітків до спілкування, до спільних узгоджених дій та їх здатністю краще зосереджуватись, запам'ятовувати матеріал, здійснювати операції аналізу, синтезу, узагальнення та конкретизації. Дидактичні матеріали для самостійної роботи мають яскраво виражену комунікативну спрямованість, а завдання та вправи – ситуативну обумовленість, що сприятиме підвищенню мотивації самостійної роботи.

Самостійні роботи варіативних і творчих типів доповнюють копіюючі та реконструктивні завдання. На цьому етапі слід проводити цілеспрямовану роботу з формування спеціальних вмінь та навичок. [4]

На старшому ступені навчання необхідна корекція знань, вмінь та навичок, набутих раніше учнями, автоматизація навичок використання засвоєного мовного матеріалу. Одночасно підлягають вдосконаленню мовленнєві вміння учнів та навички подолання труднощів, пов'язаних з так званим "психологічним бар'єром". Вікові та психологічні особливості старшокласників мають широкі можливості для організації індивідуальної, парної, групової самостійної роботи та комбінованих її форм, застосування різноманітних дидактичних матеріалів, використання широкого кола джерел додаткової навчальної інформації. Самостійна робота на цьому етапі має бути організована з урахуванням індивідуалізованого підходу до навчання та бути жорстко диференційованою як за кількістю, так і за якістю завдань, вправ, засобів їх виконання. Значно зростає час виконання самостійної роботи на уроці (20-30 хвилин) та вдома. Посилюється проблемний характер завдань, при їх постановці слід враховувати та використовувати міжпредметні зв'язки, а також спрямованість особистості, орієнтацію на майбутні професії. Дидактичні матеріали слід складати так, щоб комбіновано діяти на органи зору та слуху, збільшувати коефіцієнти подразників, сприяти довготривалій пам'яті, забезпечувати переробку та засвоєння складної за обсягом та характером інформації. Доцільно використовувати комбіновані дидактичні засоби (напр., відеофонограма, роздавальні картки, комп'ютерна програма + довідник тощо).

За допомогою спеціальних вправ слід удосконалювати специфічні вміння та навички самостійної роботи, особливо такі як самостійне створення стимулів та опор для виконання завдань, використання довідкової літератури, поопераційна організація індивідуальної самостійної діяльності та самостійної роботи товаришів по класу та ін. Зростає питома вага евристичних (частково-пошукових) та творчих (пошукових) самостійних робіт. Саме такий підхід дає найкращі результати у навчанні іноземної мови на старшому ступені.

Самостійна робота учнів на уроці може мати загальний, диференційований, індивідуальний або змішаний характер.

Загальний характер вона має тоді, коли учням пропонується однакове для всіх завдання, наприклад, твір на одну й ту саму тему, читання одного й того самого тексту, виконання ідентичних вправ. Проте учням можна запропонувати й групові (або індивідуальні) диференційовані завдання – полегшені або ускладнені варіанти текстів для читання, вправи різного ступеня складності, додаткові завдання для окремих учнів (або груп учнів) після виконання ними єдиного для всіх обов'язкового мінімуму.[1]

Якщо в учнів є зошити з друкованою основою або достатня кількість книжок для читання, то завдання для самостійної роботи можна індивідуалізувати. Звичайно, згадані завдання можна поєднувати по-різному, залежно від мети уроку і самостійної роботи, специфіки навчального матеріалу та його змісту, мовного вміння, яке треба розвинути, тощо. У старших класах обсяг самостійної роботи учнів значно зростає порівняно із середніми і, особливо, молодшими класами. Пояснюється це не тільки віковими особливостями учнів, а й специфікою навчального матеріалу, необхідністю виконувати все більшу кількість різноманітних комунікативних вправ. При цьому значно зменшується кількість імітаційних вправ, що поступаються місцем вправам творчого характеру, які потребують активної пізнавальної розумово-мовної діяльності. Зміна змісту навчального матеріалу і способів його опрацювання вимагає і зміни характеру діяльності вчителя. Дедалі більшого значення набуває інструктаж учителя перед початком виконання самостійної роботи школярів. Досвідчені вчителі обов'язково повідомляють мету даного завдання, дають вказівки щодо здійснення самоконтролю в процесі виконання завдання і після закінчення його. Якщо завдання виконується в класі, то вчитель здійснює безпосередній контроль за його виконанням учнями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Поздеева Е.К. О самостоятельном чтении учащихся на иностранном языке: [VI–VII кл] // Иностранные языки в школе. – 1990. — №2. – С. 22–24.
2. Рогова Г.В., Качан И.Т. Самостоятельная работа учащихся на уроке и ее содержание // Иностранные языки в школе. – 1976. — №5. – С. 38.
3. Салистра И.Д. Очерки методов обучения. – М., Высшая школа. – 1966. – С. 179.
4. Brown H.D. Principles of Lang. Learning and Teaching. – Practice Hall, 1987. – 785 p.

Резюме. Стаття посвящена ролі самостійної роботи учеників в освітньому процесі. Особливостям її організації на різних рівнях навчання, а також ролі вчителя в організації цього виду

работы. Смена содержания учебного материала и способов его обработки требует и смены характера деятельности учителя.

Ключевые слова: самостоятельная работа, самостоятельная деятельность, мотивация, учебный процесс, речевые умения и навыки.

The summary. This article deals with the role of pupils' self-work in the educational process. The peculiarities of its organizing on the different levels of education and the role of teacher in this process. Changes in the contest of educational material and methods of its treatment need the changes in character of teacher's activity.

Key words: self-work, self-activity, motivation, educational process, oral communication skills.

Одержано редакцією 11.09.2009 р.

УДК: 371.3:81'243 (07)

І.Я. САЛЮК

ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД У ДЕТЕРМІНАЦІЇ РОЗВИТКУ ІНШОМОВНОГО МОВЛЕННЯ ШКОЛЯРІВ

Резюме. У статті розкривається особистісно-орієнтований підхід у детермінації розвитку іншомовного мовлення школярів, як одна з центральних при вивченні іноземних мов, розглядається проблема врахування індивідуальних особливостей учнів.

Ключові слова: особистість, індивідуальність, індивід, суб'єкт, об'єкт, детермінація.

Одним з пріоритетних напрямів реформування освіти, запропонованих Державною національною програмою "Освіта. Україна ХХІ століття", визначено необхідність досягнення якісно нового рівня у вивченні базових навчальних предметів, зокрема української та іноземних мов. Шляхи реформування змісту загальноосвітньої підготовки передбачають формування гуманітарного мислення, опанування рідної, державної та іноземних мов.

Інтеграція України у світову спільноту потребує досконалого володіння іноземними мовами, без таких знань прилучитися до міжнародного співробітництва неможливо, тому оволодіння іноземними мовами визначене як один з пріоритетних напрямів реформування середньої освіти.

Формування свідомості в процесі вивчення іноземних мов відбувається шляхом розкриття перед учнями способів мислення та образів світу, які знаходять втілення в тих національних мовах, що вивчаються. Виходячи з цього, викладач іноземної мови має практично необмежені можливості впливу на особистість учня через пояснення специфіки самого предмету "іноземна мова", яка полягає в тому, що спілкування є не лише кінцевою метою навчання, але й і засобом її досягнення.

Слід зазначити, що результативність навчально-виховної роботи вчителя іноземної мови значною мірою залежить від знання і врахування ним вікових психологічних особливостей своїх учнів. Оскільки нині іноземні мови вивчаються з другого класу, то таких учнів можна зарахувати до складу молодшої, середньої та старшої ланки. До основних вікових психологічних особливостей молодших школярів слід віднести: різку зміну дітьми оцінки свого соціального статусу, переакцентування переважаючої діяльності з гри на навчання, порівняно швидкий ріст інтелектуальних можливостей, недостатню організованість діяльності, слабке використання можливостей своєї пам'яті.

Ефективність навчання іноземної мови у значній мірі залежить від чіткої та гнучкої організації навчального процесу на уроці, від уміння вчителя враховувати реальне засвоєння матеріалу кожним учнем зокрема, а також індивідуальні особливості кожного з них [7].

Проблема врахування індивідуальних особливостей учнів є однією з центральних при вивченні іноземних мов, оскільки жоден метод навчання і виховання не може дати потрібних результатів, якщо він застосовується без врахування індивідуальності учня.

Дана проблема займає провідне місце у процесі навчання іноземної мови. Кожен учень — це своєрідна неповторна індивідуальність. Індивідуальна також і мова дитини як вираження її переживань, почуттів, емоцій, стосунків з іншими людьми та моральних устремлень.

В області вивчення психологічних особливостей розвитку іншомовного мовлення у школярів вченими було досягнуто значних результатів. Аналіз спеціальної літератури показує, що в педагогіці, психології, а також методиці викладання іноземних мов було зроблено багато спроб щодо вирішення даної проблеми. Так, вченими були визначені принципи особистісно-орієнтованого підходу в навчанні іноземних мов; розроблена психолого-педагогічна характеристика методики вивчення іноземної мови дошкільнят, яка реалізує особистісний підхід; розглянуто специфіку розвитку психологічних особливостей учнів на молодшому, середньому та старшому етапах у середніх загальноосвітніх навчальних закладах України. Слід зазначити, що над даною проблемою тривалий час працювали: С.К. Фоломкіна, І.А. Зимня, І.К. Скляренко, Р.П. Періна, А.Н. Соколов, Б.В. Беляєв, Н.В. Єлукіна, А.М. Ветохов, Г.Я. Данилевська-Бабій, О.Б. Полотенко, О.О. Леонтьєв, І.А. Рапопорт, В.О. Сухомлинський, Ш.О. Амонашвілі, Г. Цукерман, О. Усанова, С. Шаховська, М. Братова, І. Зверєв.

Не зважаючи на велику чисельність досліджень спрямованих на вивчення проблеми розвитку психологічних особливостей іншомовного мовлення у школярів, вона й досі залишається актуальною.

ЗМІСТ

Бабік О.С. Професіоналізм вчителя як важливий фактор при навчанні іноземної мови у дошкільному навчальному закладі.	3
Ботвінко О.М. Використання комп'ютерних технологій у процесі навчання іноземної мови в загальноосвітній школі.	7
Гронь Л.В. Вимоги до іншомовних текстів для розвитку вмінь розповіді на початковому ступені навчання на мовних факультетах вищих навчальних закладів.	11
Коломієць Н.М. Прийоми Блейна Рея в методі природовідповідності Джеймса Ашера.	15
Коржженевська О.В. Організація самостійної роботи учнів – важливий фактор інтенсифікації навчального процесу.	19
Салюк І.Я. Особистісно-орієнтований підхід у детермінації розвитку іншомовного мовлення школярів.	23
Кропивко І.М., Снічук О.А. Використання ресурсів і послуг мережі Інтернет у викладанні іноземних мов.	28
Цаль Т.В. Використання методів педагогічного стимулювання на початковому етапі навчання іноземної мови у вищому навчальному закладі та новітні технології.	36
Чорнолоз О.О. Теоретичні основи викладання чеської мови для студентів-філологів у вищому навчальному закладі.	41
Якимчук А.В. Рефлексивні механізми навчання підлітків англomовної комунікації.	44
Волошун А.А. Проблеми застосування сучасних технологій в процесі засвоєння лексики на початковому етапі викладання іноземної мови.	50
Зінчук І.В. Зорова наочність як засіб семантизації іншомовної лексики.	53
Мороз Л.В., Кушнір Н.В. Специфіка роботи над термінами на заняттях іноземної мови у вищому навчальному закладі.	58
Мороз Л.В., Паішко І.О. Основні питання принципів і критеріїв відбору та засвоєння лексичного мінімуму студентами немовних спеціальностей вищих навчальних закладів.	63
Ніколайчук Г.І. Особливості діалогу в процесі формування комунікативних умінь дитини дошкільного віку.	65
Середюк Л.А. Використання автентичної газетної хроніки на уроках німецької мови.	70
Турко І.-М.Б. Теоретичні аспекти вивчення творчості поетів-імажистів у вищих навчальних закладах.	72
Бричок Б.П. Використання інтерактивних технологій у процесі професійної підготовки вчителів початкових класів.	77
Джеджера К.В. Удосконалення мовлення як проблема формування культури спілкування студентів у вищих навчальних закладах.	80
Дуброва А.С., Снічук О.А., Трофімчук В.М. Принцип взаємопов'язаного навчання різних видів мовленнєвої діяльності з урахуванням їхніх особливостей і прискореним навчанням сприйняття мовлення.	83
Кочубей О.С. Особливості формування іншомовної компетенції студентів-філологів у вищому навчальному закладі.	85
Мазурок О.М. Інноваційні методи навчання іноземних мов у вищій школі в контексті гуманістичної парадигми освіти.	89
Мороз Л.В., Ковалюк В.В., Черуха Н.В. Інтерпретація закономірностей засвоєння іншомовних слів студентами немовних спеціальностей вищих навчальних закладів.	92
Павелків К.М. Філософські та загальнотеоретичні засади дослідження проблеми формування рефлексивної культури майбутнього вчителя.	95
Перішко І.В. Розвиток інтелектуальних здібностей обдарованих школярів на основі проектної іншомовної діяльності.	100
Пивоварчук Т.О. Фактори розвитку комунікативних здібностей студентів.	106
Тадєєва М.І., Пархомчук М.М. Рання іншомовна освіта в європейських педагогічних традиціях.	109
Воробйова Л.М. Психолінгвістичні аспекти навчання іноземних мов.	113
Гончарук Р.А. Роль перекладу у міжкультурній комунікації і педагогічній соціалізації.	117
Янциур Л.А. Формування інтересу до образотворчої діяльності в системі дитячий садок-школа.	122
Дуброва А.С., Трофімчук В.М. Психолого-педагогічні можливості навчального перекладу і умови їхньої реалізації.	126
Шурин О.І. До питання формування педагогічної культури майбутніх вчителів у процесі фахової підготовки.	129
Войтович І.С. Батишкіна Ю.В. Комп'ютерні інформаційні технології в реалізації навчальних і наукових проектів у педагогічних вищих навчальних закладах.	131
Шутяк В.Г. Формування у молодших школярів позитивного ставлення до праці.	135
Поліщук Н.В. Особистісно-орієнтована технологія навчання при підготовці фахівців з технологічної освіти.	139

Яциур М.С. Курсова робота з методичних дисциплін у кредитно-модульній системі організації навчального процесу.	141
Герасименко О.А., Герасименко Н.П. Методи реалізації пошуково-дослідницьких проектів на заняттях з трудового навчання у 7-9 класах з використанням інформаційно-пошукових технологій.	147
Трофімчук Л.О. Проблема оптимального вибору методів активізації пізнавальної діяльності учнів у процесі позаурочних занять.	152
Грипич С.Н. Моральне виховання молодших школярів і дитяча література (психолого-педагогічний погляд на проблему).	156
Попчук О.В. Інноваційні технології навчання як умова розвитку професійної культури майбутніх фахівців документознавства та інформаційної діяльності.	160
Трофімчук В.М. Сутність і класифікація художньо-конструкторських знань та умінь старшокласників, які формуються у процесі трудового навчання.	164
Войтко А.І. Педагогічна підтримка професійного самовизначення учнів 8-9 класів на основі професійних проб.	168
Сіпайло В.О. Використання сучасних систем крою проектування одягу при підготовці майбутніх вчителів технологій.	173
Мохнюк Р.С. Формування громадянської культури студентства – проблема сучасного виховання.	178
Відомості про авторів.	183

Наукове видання

ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Збірник наукових праць

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 42

Заснований у 1996 р.

Відповідальний редактор збірника Мороз Л.В..

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.

Технічний редактор Кравчук В.Ю.

Комп'ютерна верстка Хильчук Т.К.

Здано до набору 25.10.2009 р. Підписано до друку 27.11.2009 р.

Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.

Ум. друк. арк. 30,6. Обл. вид. арк. 31,2. Замовлення № 79/1. Наклад 120.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31

Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і
трудової підготовки (к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59   **Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 42.— Рівне: РДГУ, 2009. — 186 с.**

ISBN 966 — 7281 — 09 — 01.

Збірник наукових праць містить статті з проблем викладання мов і літератур світу, а також з теорії і методики виховання, професійної орієнтації, розвитку та навчання учнів і студентів.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, вихователів, практичних працівників освіти, керівників дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ББК 74.20